

tamquam suam vindicare, ergo adhuc erat sua. Ita Medina C. de Ref. q. 11. cum quibusdam aliis. Secunda sententia communior, & probabilior affirmat, & ratio est, quia alioquin si res illa periret, postea fortuito apud compenfantem, periret antiquo domino, & non compensant, res enim suo domino perit. atque adeo posset secundo debitum suum sibi compensare, quod nullus admittet. Ita Molina disp. 69. c. cum pluribus, aliis, ob quam rationem hinc etiam sententia suscribit Card. de Lugo disp. 16. scit. 6. & ad rationem in oppidum respondet Molina debitorum non posse rem illam potest apud creditorem inventam vendicare, si ipsi confer compensationem sufficiat, cum debitorum conditionibus Card. de Lugo admittit etiam posse debitorum rem hanc potest vendicare solvendo debitum aliquo modo, quia creditor hoc pacto solvit, & cum tali limitatione videtur aequivallis illius sit dominum, ut quies debitor debitum solvere vellet, rem suam recuperare posset; & utraque responso satisficit.

24 Quidad ultimam questionis partem, quid sit restituere teneatur, cui & quando sufficienter declaratur el. disp. 7. de Ref. in commun. q. 2. & 3. cum Scoto 4.d. 15. q. 2. ar. 4. Est tamen difficultas, quando peccat, & ad restitutionem teneantur filii parentibus surripiendo, & uxor ex mariti capiendo, & disponendo, & ratio dubitandi est, quam assignavimus artic. præc. n. 14. quia ad furtum grave domèticorum sufficeret siquidem nec pater resipserit filii, nec maritus respectu uxoris ita faciat invitus est, nec ita strictè ius suum aduersus eos vult retinere, sicut aduersus alios. Et quidem quantum ad filios spectat certum est quod ambo filios, potest licet sibi accipere quicquid ad ipsos pertinet quod ad dominium, & liberam administrationem qualia sunt bona, castræ, vel qualia castræ, quando intervenerit usurpatio etiam rei alieni per furtum, vel rapinam, in presenti questione agendum est de restituzione debita ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, ut quando res aliena non usurpat, sed leditur v.g. alias leges comburendæ, vel gemmas alienas in mare procribendæ, & similia in danno proximi perpetrandæ, unde dannum datum a quibusdam definitur, quod sit *justitia data in bonis exterioribus absque eorum usurpatio*. Ita Molina disp. 69. cum pluribus aliis. Alii vero definit, quod sit *usurparatio dominii res alienæ cum deservitione*, vel *deservitione illius*, quia dannum dare est injuria, & omnis injuria est usurpatio boni alterius, ex qua sequitur iniquitas, unde quavis in danno dato non accipiter res ipsa quantum ad substantiam; ita quod veretur in alium accipientem, per quod distinguuntur a furtu, & rapina, adhuc tamen res alterius usurpat. Ita Faber ex nostrar. disp. 48. c. 1.n. 27. Sed ut ipse quoque advertit ibidem, quod de loco nomine contentio, quando enim aliis dicunt dannum datum esse *lexionem injuriam bonorum alteriorum* abfite usurpatio rei alienæ, per usurpatum intelligenti acceptiōnē rei alienæ cum conversione illius in usum accipientis, quo potest dannum datum utique dici fieri in bonis alterius sine usurpatio. In hoc igitur sensu agimus hic de danno dato, dimisso danno conserente, & lucto cœlante, quibus loco regimur, & quia dannum datum in hoc sensu duobus modis alio inveni potest, uno modo adveniendo illud, quod habet actualiter, vel virtualiter, ut animalia alterius in terra extare occident, vel recentes arborum plantationes eradicando; secundo modo cum impediendo, ne aliquod bonum consequatur, in utroque sensu de danno dato, hic agimus, nimis primò de obligatione restituendi ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, deinde de obligatione restituendi orta ex injuria impedimento boni alieni, de obligacione autem que provenit ex contractibus jam superius regimur. De contrahib. & injuria, quae in contractibus committitur, ut notar. Scotor. 15. q. 2. ar. 3. in fine non est injuria ex omni parte, sed ex defunctum tantum alioius conditionis necessaria, injuria vero, sub qua furtum, rapina, & dannum datum continentur, ex injuria ex omni parte, quia nudum ex defunctu alioius circumstantia, fed ratione objecti, versatur enim circa objectum de fœlicitate, siquidem damnificatio proxima in bonis fortunæ est actio ex suo genere prohibita, scilicet homicidio, fornicatio, & aliis similes actus.

QUESTIO SECUNDA.

De restituzione ex danno dato proveniente.

25 Post explicationem obligationis restituendi ex iniuria in bonis fortunæ, quando intervenit usurpatio etiam rei alieni per furtum, vel rapinam, in presenti questione agendum est de restituzione debita ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, ut quando res aliena non usurpat, sed leditur v.g. alias leges comburendæ, vel gemmas alienas in mare procribendæ, & similia in danno proximi perpetrandæ, unde dannum datum a quibusdam definitur, quod sit *justitia data in bonis exterioribus absque eorum usurpatio*. Ita Molina disp. 69. cum pluribus aliis. Alii vero definit, quod sit *usurparatio dominii res alienæ cum deservitione*, vel *deservitione illius*, quia dannum dare est injuria, & omnis injuria est usurpatio boni alterius, ex qua sequitur iniquitas, unde quavis in danno dato non accipiter res ipsa quantum ad substantiam; ita quod veretur in alium accipientem, per quod distinguuntur a furtu, & rapina, adhuc tamen res alterius usurpat. Ita Faber ex nostrar. disp. 48. c. 1.n. 27. Sed ut ipse quoque advertit ibidem, quod de loco nomine contentio, quando enim aliis dicunt dannum datum esse *lexionem injuriam bonorum alteriorum* abfite usurpatio rei alienæ, per usurpatum intelligenti acceptiōnē rei alienæ cum conversione illius in usum accipientis, quo potest dannum datum utique dici fieri in bonis alterius sine usurpatio. In hoc igitur sensu agimus hic de danno dato, dimisso danno conserente, & lucto cœlante, quibus loco regimur, & quia dannum datum in hoc sensu duobus modis alio inveni potest, uno modo adveniendo illud, quod habet actualiter, vel virtualiter, ut animalia alterius in terra extare occident, vel recentes arborum plantationes eradicando; secundo modo cum impediendo, ne aliquod bonum consequatur, in utroque sensu de danno dato, hic agimus, nimis primò de obligatione restituendi ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, deinde de obligatione restituendi orta ex injuria impedimento boni alieni, de obligacione autem que provenit ex contractibus jam superius regimur. De contrahib. & injuria, quae in contractibus committitur, ut notar. Scotor. 15. q. 2. ar. 3. in fine non est injuria ex omni parte, sed ex defunctum tantum alioius conditionis necessaria, injuria vero, sub qua furtum, rapina, & dannum datum continentur, ex injuria ex omni parte, quia nudum ex defunctu alioius circumstantia, fed ratione objecti, versatur enim circa objectum de fœlicitate, siquidem damnificatio proxima in bonis fortunæ est actio ex suo genere prohibita, scilicet homicidio, fornicatio, & aliis similes actus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quando nam dannum dare sit peccatum, & ad restituendum obligatur, & quomodo.

26 Convenit Doctores, ut Faber nosfer refert loc. cit. quod ubi nullus est dolor, nec culpa theologia, nec iuridica, damnificans nec mortaliter peccat, nec de danno dato in bonis proximi ad restituendum tenetur, ut v.g. de danno dato in rebus proximi in bello justo; vel ad se suendum cum moderamine inculpata tutela, vel quod solum casu fortuito.

contigit, & similibus. Si vero dolo, & fraude dannum detur, quod est dare dannum ex culpa theologia, conveniente pariter Doctores damnificantes mortaliter peccare, & ad restituendum teneri, si quantitas rei damnificata ad summam notabilem ascendet, & ad peccatum mortale sufficiens. Si vero culpa theologia absit, tunc ponderandum est, an actio sit honesta, vel in honore fœti illicita, & quidem si actio sit honesta, Doctores communiter dicunt dannificantes teneri folium de culpa iuridica latu, licet mortaliter non peccet, de culpari levè, & levissima nequaquam, ut dictum est disp. 7. art. 2. num. 18. quod clare colligitur ex Cap. si culpa tua de iniuria, & danno dato si de lege Aquila, si vero dat operam rei illicita, & proprio dominus privatur, sed etiam propter alia pericula in generis, quæ secum affere solet, unde sit tenetur in conscientia ad restituendum omnium datorum, quæ ex illis periculis sequuntur, & ita etiam sententia videtur Card. de Lugo d. 2. cit. feb. 4. & in hoc sensu prima opinio est alteri preferenda, & locum habet quod Faber i.e. dicebat quod ad actionem illicitam comitem mala, & dama contingere.

27 Illi autem difficultas, an in talis casu teneatur ad restituendum ipso facto abfite Judicis declaratione, & sententia. Prima opinio affirmit, cuius fundamentum est, quia in capit. *Sicula sua* significatur exactissimamente illam esse adhibendum, per quam nihil de contingentibus emitatur, & sit leges illas esse jutias, ut hoc modo homines a delictis parandis deterrantur, & danno alii inferendo, unde ratione delicti committi ad restituendum danni dat eos obligare videntur. Ita Adriani. Covarruyas, Angelus, Medina, & alii; quibus etiam Faber nosfer subficit loc. cit. hac eadem ratione, quia verisimile non est eas leges esse tantum penales, & communitorias, & intendere tantum, ut malefactores cautioules essent in danno dando, sed absolute a delictis ipsi, ac propter jutias, & non solum penales esse, & ait hanc opinionem esse textu conformis, qui vult quod de contingentibus nihil omitatur; at qui dat operam rei illicita, & contingentibus aliquid omittit, quia ad rem illicitam solent mala, & dama contingere; & tandem subdit etiam Doctorem nostrum hanc sententiam favere 4. d. 23. qu. 1. S. in ista questione, quæ tenuit dantem operam rei illicita irregulatatem incurrere, ergo à simili damnificans dantem operam rei illicita ipso facto ad restituendum teneatur.

28 Secunda sententia asserti non teneri ex levissima culpa antecedit sententiam, & ait legem illam esse penalem, seu comitatoriam, quæ non obligat, nisi latu sententia, quæ ipsi dans operam rei illicita, & injuria sit causa danni non prævisi, nec intenti, sed per accidens provenientis ex sua injuria actione, ad restituendum non tenetur conscientia, ut si fur noctu domum ingressus ad furandum, inadvertenter, & contraria intentione ex actione iniuria sequitur, non impunitatur ad culpam, cum non sit prævisum, nec intentum, ergo neque imputari debet ad operam restituendum, cum poena culpæ, & delicto proportionari debet. Ita Bonacina disp. 1. de Ref. in genera 4. t. punct. 3. *sic fac cum Navaro, Rebello, Lettio, & alii passim*. Qui tam additum eum, qui passus est dannum ex proprio casu, posse in iudicio agere, si est datus per accidens secundum refutatur iuxta legem Aquilam citatam, & consequenter posse, quod sibi fieri per sententiam adjudicatur retinere, sequendo presumptum fore externi, quavis sit in conscientia, & foro interno restituere non tenetur, cum careat ei praefixa causa per accidens fecit, & sententia fundetur in falsa presumptione, ut upponitur.

29 In hac difficultate certum est quod si dat operam rei illicita, tenebi ad restituendum pro danno, quod ex illa actione proximo sequitur, quando prævisum est dannum, & actio illa per se illud influit; unde si quis fecit, & prævidet in ebrietate sole re occidere, vulnerare, segetes comburendæ, & similia patrare, si ebrius illi commitit, tenebit ex iustitia ad refracti danno ex tali ebrietate fecuta, quando autem dannum non sit prævisum, nec intentum, nec actio quavis illicita conexione habet per se loquendo cum tali danno in particulari ex ea fecito, nec per se in illud influit, considerandum est, an talis actio sit illicita contra iustitiam, vel contra aliam virtutem, nam si quis dat operam rei illicita contra aliam virtutem, non præviuo modo danno proximi inde fecuturo merere per accidens, valde probable est, si tale danno ex ea actione se sequatur, non peccare contra iustitiam, nec ad illius compensationem in conscientia tenori, ut v.g. quis in die festo laboraret, & ex tali occasione præter intentionem accensus est ignis, quo aliena segetes combusta sunt, fatis probabili est, cum contra iustitiam non peccare, neque ad restituendum tenetur. Si vero actio illicita, cui dat operam sit contra iustitiam, ut et in casu proprio de fœlicitate, siquidem damnificatio proxima in bonis fortunæ est actio ex suo genere prohibita, facilius enim contingit, quod dominus denuo ferere non possit, vel alia sita emere, quam alium pullum equinum, abfite tamen loquendo adhuc satis combustis potest dominus coram precio a damnificante restituto vel alia similia emere, vel aliud genus æqualis lucri querere quo dannum illud sit.

M. 3. di com.

43 Resolutio hujus quæstuti pendet ex dictis supra disput. 6.
quæst. 1. art. 1. ubi egiimus de distributione officiorum secularium. & Ecclesiasticorum, & loquendo de secularibus diximus satisficeri eligendo dignos etiam digniori prætermissis ad hujusmodi officia, quia electores in his officiis distribuendis aliam obligationem non habent, quam ut sufficienter provideant, ne electione Republica determinatum patiatur, quod ex ipso consequuntur, dum dignum eligunt, nam si damnus sequetur, iam elector non est dignus; quod ibi dicimus cum hac limitatione intelligendum esse, quod non tenuerit quis ad hujusmodi officia secularia digniori eligere, nisi in casu concursus, quando, scilicet, vocantur plures, ut ex illis eligantur, ut Reipublica satisfiat per ministerium idoneum ad tale officium exercendum, sed etiam ut concurrentibus pro meritorum qualitate premium conferatur, qui obligationi non satisficerit eligendo dignum in conuersu dignioris, quia minus merenti conferetur premium, quod magis digno conferendum est ob magis ejus meritum; quod sine eius injury fieri negat; unde electores juxta leges possitas dignorem eligere debant. Quamvis autem extra talen-
tum, & absolute loquendo talis obligatio non exest eligendi dignorem ad hujusmodi officia secularia; diximus tamen ibi cum Card. de Lugo; & aliis esse obligationem dandi haec quoque officia dignioribus regulariter, & magis frequenter non quidem propter Ius quod ipsi habeant; sed propter incommoda, & detrimenta gravia, que communiter Republica oriuntur, si non ita regulariter, & magis frequenter conservantur, ut ibi latius explicatur.

44 Quo ad beneficia autem Ecclesiastica diximus etiam ibi, quod loquende de beneficiis curam animarum annexam habentibus, sunt Episcopatus, & Parochia; tenentur electores, & collatores eligere digniores, etiam si beneficium non decur per concursum, sub peccato mortali, & obligacione restituenda, unde quamvis collatio talium beneficiorum in personam dignam, prætermittit digniori, validia sit, peccatum tamen mortale est digniores relinquere, & negligere, & ratio est, quia talis omisso bono communis ipsius Ecclesie semper præjudicat, graviter, & notabiliter, & ligunt enim pauperes animarum, ut gravioribus oviis necessitatibus opulentur, & depravatos mores reformat, ad quæ officia pauci inventantur, ratiæ sufficienes, nisi sine valde instruti, quia difficillima sunt, loquendo vero de beneficiis simplicibus diximus ibidem non tamen esse obligationem pro electione dignioris, quia curam animarum annexam non habent, unde faciliter a peccato excusari possunt electores, & collatores, si quandoque dignorem omittunt, dummodo beneficium conferatur digno; dixi quodque id fieri posse sine peccato, quia si in collectione beneficiorum simplicium communiter, & frequenter digniores omittantur, non facile electores, & collatores illorum a culpa gravi excusari possent, licet inde in modo revelandi, & causa discepient. Ratio autem est, quam spuria significationis est, de Ref. in commun. q. 3. a. n. 71, quia bona superioris ordinis plus valent, quam bona inferioris ordinis; ut vita corporalis, & fama sunt bona superioris ordinis, ut pater, ergo vita, & fama non sunt communata pro quantumcumque magis fortuna bona, quam rationem ibi latet, prosequimur, & declaramus. Et quidem in hoc casu particulari adulteria, quando alia via damnum impide non potest, non teneri se infamare crimen adulterii manifestando docet. Inconcius in c. de poenit. & remiss. ubi ait non esse denegandam penitentiam, & absolutionem feminæ, qui concepit ex adulterio, nec volenti iuvam detegere crimen, ut impedit damnum auferendam hereditatem, cuius canonice definitionis ratio alia est nequit; nisi quia obligatio impediendi damnum in bonis fortunæ non urget, quando illud impidi non potest sine alio graviori damnio vita, scilicet, & fama, de quibus loquitur Pontificex in illo Canonæ, & ibidem dicebamus.

QUÆSTIO PRIMA.

De Restitutione, ex adulterio, & suproveniente.

45 Corpus l. c. d. 15. q. 2. proprie finem questionis in solu-
tione ad septimum declarata, præterea obligationem ex restitutione ex adulterio provenientem, de qua pro-
inde hic nos quoque agemus, addendo etiam aliam ex suproveniente; est autem spurius defloratio Virginis ipsa invita, quia si consentiat erit tantum fornicatio simplex, ut Doctores communiter docent. Adulterium vero est, cum interque, vel alterius coenitum est matrimonio conjunctus, etiam si adulterans coniux sit contentus est, enim tunc illi injuria non sit, sit tamen ipsi statui conjugali, sacramento, & sexto Decalogi præcepto.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit restituendum ratione adulterii,

46 C ertum est apud omnes adulterium esse peccatum contraria justitiam, etiam si altero conjugi consentiente ad fieret, ut dicebamus, adhuc enim injury fieret statui conjugali, quia ex natura contractus matrimonii, & ex fide de usu corporis non potest in hac parte maritus cedere iuri suo, & adhuc maiori ratione peccatum contraria justitiam, quando fit altero conjugi non consentiente, tunc enim adulterans privat conjugi iure suo, & re aliena uitio invito domino. Quamvis autem adulterium sit in hoc sensu peccatum contraria justitiam, non tamen in eo sensu, ut obligare adulterum ad aliquam compensationem pecuniariam, dicitur enim contraria justitiam ratione iniuria abusque damno in bonis fortunæ, in quo casu, & similibus alia restituere, & satisfaciō non requiri, quam petīcio venit ab offendo, & iniuriā patiente; unde marito satisfactionem aliquam pecuniariam petente ab adultero pro iniuria sibi illata, non tenetur hic aliquid ei dare, quia tale damnum non est ei illatum, etiam si inter maritum, & adulterum aliqua conventione, vel pactum precesserit, quod intelligendum est in foro externo, & habetur in L. transfigr. C. de transactionibus, & L. Miles 11. ff. ad legem Julianam de adulteriis, quod factum est, ne maritus sua uxoris lenocinum faciat. In foro autem internum cum adulterio damnificari possint alteri cōiūx, & legitima proles circa satisfactionem, & hereditatem &c. patet ut communiter dicitur quod nata nata prole utique adulterans cum id damnum caudent, etenim restituere debeant, quatenus possunt sine detrimenū aliorum boni, & causatione maioris mali, quod non melius intelligitur, specialiter de obligatione utriusque配偶, & adulteriis.

47 Prima itaque Difficultas est, an adulteria tenetur filium exadulterio suscepit detegere. Prima opinio affirmat adulteram debere revelare filium esse spurium, ne legitimos debita sibi parte hereditatis privet, licet sit discrepantia in modo, quod dicitur posse, ac debet, alij qui non dicunt adulterum hoc filio spuriu revelare debere, eumque inducere ad hereditatem vero, ac legitimam hanc illi dimittant, qui dicendi modus Ricardus tributus Henrico, & aliis quibusdam, alii vero dixerunt adulterum hoc debere revelare marito, ut vero heredi hereditatem affigent, qui dicendi modus tributus Hostiensis, Maiori, Adriano, & aliis. Secunda, & communis opinio negat adulteram adhuc teneri, sive hereditate fit magna, five exigua, five mulier sit valde nobilis, sive non ad excludingam limitationem a quibusdam huius secundum opinioni adiectam, quam ex profeso docet Doctor l. c. cum omnibus Scottis ibidem Tataro, Almiano, Niclaeo de Orbellis, Higo, Aretino, Fabro, Alfonsino, & sequuntur alii ex scholam nostram communiter. Impugnatur autem prima opinio primo in generali, quatenus illius factores in hoc convenient, quod mulier adultera ad revelationem sui delicti tenetur, cui discrimina vita, & fama, licet inde in modo revelandi, & causa discepient. Ratio autem est, quam spuria significationis est, de Ref. in commun. q. 3. a. n. 71, quia bona superioris ordinis plus valent, quam bona inferioris ordinis; ut vita corporalis, & fama sunt bona superioris ordinis, ut pater, ergo vita, & fama non sunt communata pro quantumcumque magis fortuna bona, quam rationem ibi latet, prosequimur, & declaramus. Et quidem in hoc casu particulari adulteria, quando alia via damnum impide non potest, non teneri se infamare crimen adulterii manifestando docet. Inconcius in c. de poenit. & remiss. ubi ait non esse denegandam penitentiam, & absolutionem feminæ, qui concepit ex adulterio, nec volenti iuvam detegere crimen, ut impedit damnum auferendam hereditatem, cuius canonice definitionis ratio alia est nequit; nisi quia obligatio impediendi damnum in bonis fortunæ non urget, quando illud impidi non potest sine alio graviori damnio vita, scilicet, & fama, de quibus loquitur Pontificex in illo Canonæ, & ibidem dicebamus.

48 Præterea Doctor impugnat in particulari duos illos di-
cendi modos, quibus factores primæ opinionis illam explicab-
ant; in primis enim fallunt est adulterum debere filio spuriu crimen illud revealare, quia aut filius crederet matrem, aut non, si credet, non est probable, quod propter hoc velit hereditatem dimittere, quia pauci inventantur ita perfecti, ut propter nullam servandam in foro conscientie dimitrant magnas possessiones, quas in foro exteriori retinere possunt, neque potest mater hoc presumere, nisi multum prius voluntatem filii in experita fuisset; non debet autem se expondere certo periculo diffamatio-
nis apud filium suum propter uncertainem filii correctionem, & admonitionem de restitutione facienda. Si vero filius non
crede-

Quæstio I. Articulus I.

185

crederet, tunc duo mala sequerentur, quia & ipsa esset jam diffamata, & filius hereditatem resineret, ut prius. Quod vero adulteria crimen non tenetur revelare marito, ut alii dicebant, adhuc efficacius probat Doctor, quia sic faciendo, & impluer se diffamant, & exponit periculum mortis, & maritum periculum uxoricidii, qui talis posset esse zelator, ut sunt muli, qui illam occideret, vel perpetuo habet odio, & a se, & ab actu conjugii expelleret; ad ista autem mala diffamatio, mortis, vel fatem odii, vel discordia, quæ sunt valde probabili, & vi-
dentur per pluribus eventura, non debet se mulier expondere propter incertum bonum hereditatis restituendæ, & præter hoc ita nobilis, & illustris, vel bona fama, probable est teneri; non posset a spuriu auferre hereditatem, nisi in foro publico probaret eum tamē, & tunc oportet mulierem diffamari acta famam, legitimus vero filius hereditatem adhuc non posset, & sic legitimus jus habet ad hereditatem; ita ma-
ter ad famam in re occultâ; ubi autem iura sunt paria, verbum dicitur Doctor loc. cit.

49 Concludit itaque Doctor, quod in tali casu adulteria nullo modo, nec in articulo mortis, neque per confessarium, neque post mortem obitum hujusmodi crimen revelare tenetur, sed debet laborare quantum potest hoc quod hereditatem redatur vero heredi, & ad filium spurium inducat ad renunciandum hereditati ex causa honestis, ut suadet illi, quod regi-
onem ingrediatur, vel ut fiat clericus, & Ecclesiastica beneficia recipiat, & his velut sufficientibus contentus hereditatem dimittat alii fratris laico remanent, quod si hoc filio spuriu persuaderet nequaquam, curare debet augere bona filiorum legitimorum in ea parte, quæ ex divisione cum filio spuriu de jure eis ob-
venit, vel ex dote sua, quantum jura permitunt, vel alii suis bonis propriis ultra dictem, vel ex laboribus propriis, & addit Doctor hoc facere debet secundum correspondiam justitiae, & proportionem servata, quia non tenetur ad restituendum quicunque filii hereditati, nisi autem munquam habuit hereditatem; licet proprie esse, ita autem nunquam habuit hereditatem; licet proprie fuerit secundum justitiam, & ideo minus, quam aqui-
valens hereditati suffici potest pro restituente, & illud minus secundum arbitrium boni viri determinandum est. Quod si hoc mater adulteria commode facere non potest, sufficit ei suu pec-
cata ponitere, & intentionem habere, quod si aliquando aliqua bona propria acquiretur, quibusdam filium legitimum illam recompensare posset, libertinismus statim illam refra-
net; & hoc est sententia communior, quam cum Scoto tenet D. Antonius, Cajetanus, Medina, Sylvester Angelus, Azorius, Navarrus, Vasquez, Lessius, Capensis, & Canonitum in c. Offic. de penit. & remiss.

50 Hoc tamen totum moraliter, & regulariter intelligendum est, ut plures ex cito. Authoribus adverterit, nam si ponatur calus, in qua mater probabiliter speraret se talis monitorum profuturam, & impedienda gravissima damna futura, tenetur utique mater vel velut, vel per Confessarium monere spuriu, & etiam si ex hoc exponeretur periculum famæ, & vita, ut v.g. in casu, quod si filius est in aliquo Regno successurus, & ex tali successione manifestum incurvatur periculum infi-
cendi subditos heresi, tunc enim ad hoc publicum malum evi-
tantur tenetur mater prolem illam esse illegitimam etiam si spurius, & vita, ne succedit spurius in Regno, & legitimus herede, & legitimam hereditatem, qui animalis est, quod bonum publicum est privato, & particulari preferendum. Et hoc etiam ex nostris advertit Art. d. 16. q. 2. a. 5. ubi ait quod in casu, quod damnum Regni immineat, nimisrum si spurius, licet summa cura educatur est, ut filius Regis, vel Principis, nihilominus cernitur ad malos, & depravatos mores esse propinquum; tenetur mater prolem illegitimum declarare etiam cum periculo famæ, & vita, ne succedit spurius in Regno, & legitimus herede, & legitimam hereditatem, & regio subditos gubernaret cum utilitate ciuiorum; nam in calu-
si non agitur de dignitate, aut divitias, quæ sunt bona temporalia; sed de bono communis, quod cuiusdam famæ, & private persona vita preferendum est; & tunc adulterum vitam, & famam non exponit pro hereditate, & bono privato filii legitimam, sed pro bono communis Regni, quod ex suppositione filii illegitimi pro legitimo aliis consequitur; quare si ipse induxit adulterum, & est contra, five ambo æque considerante, uterque tenetur in solidum ad damnum illata refacienda, ut exp̄s deducatur ex c. fin. de injuria, & damnō dato, ubiq̄ in causa est, ut aliqui damnum inferatur, obligatur ad illus damnū restituendum. Nec urgat, quod Authoris prima sententia dicebat adulterum non esse proprie causam illius danni, sed solam adulterum, quæ fo-
lato marito supponit filium alienum pro suo, quod adulterum nec intendit, nec consultit, nec procurat. Non urgat, inquam, quia adulterum est causa, non tantum remota, sed etiam proxima, & principalis, ex qua sequitur suppositione salti partis, licet enim mater sit, qui immediatè prolem illegitiman marito supponit, adulterum tamen est causa principalis, quatenus factio suo in necesse.

51 Et in hoc sensu admitti potest sententia media inter duas extremas jam adductas, quam tenet Card. de Lugo d. 15. sec. 3. cum Soto, Covar, Ledesma, Molina, Valencia, & aliis ab ipso citatis, qui distinctione utuntur, aliquando enim infamia, quam mater ex manifestatione adulterii incurrit, talis, & tanta est, ut proponeret multum detrimentum, quod alii filii, & ceteri patiantur ex prole supposita aliquando autem non ita proponerat; in primo casu dicunt non teneri matrem ad manifestan-
do, in secundo teneri; unde dicunt mulierem adulteram debere prodere etiam cum periculo vita, quando Regnum, vel Principatus, vel eximia domus transfrat illas a legitimo habere ad spurium. Hæc, inquam, sententia media in sensu tantum

bi compenfare; que omnia mihi videntur satis probabiliter obligata. Concludit tandem iuris prefatis casibus circa hanc obligationem restituendi: ut si quis fecerit aliquem velle legatum alteri relinquere, & precibus illi obtineat, ut testamentum mutet, & potius sibi illud relinquat, nulla hinc insurget restituendi obligatio, quia id sit sine illa fraude, vel dolo, & absque illa iniurialia. Si quis verè est contraria per vim, & metum, vel fraudem; hoc est per deceptionem, & mendacia collationem retrahat, ne donec aliquid bonum, cui donare volebat, tenetur ad restituendum pro ratione valoris rei, quam ille à collatore sperabat, & ratio est, quia licet illus non haberet ad rem, quam alter ex gratia voluntate, & fine illa obligatio iustificatur ei donare volebar, justamen habet, ne per media iniuria; ut per vim, vel fraudem ab aliis impeditatur, ne bonum consequatur, quod ex alterius benevolencia sperabat; ita DD. passim, & praeteritum Scotus dist. 17. quest. 2. in solitudo ad ultiam, ubi inquit, quid impediens alteri confectionem alicuius boni, tenetur ad restituendum prædicto modo, si directè ab aliis ei beneficium cum intentione dannificandi eum, ac etiam indirectè, scilicet, procurando sibi ipsi, & cum hoc etiam dannificare alium intendebat, sed si tantummodo propriæ utilitati incedebat providere, & sic procurat sibi, & de confectione alii præter intentionem illius dannificari, iste ad nihil tenetur illi, quia licet unenique sibi ipsi prævidere alio neglet. Ita Doctor ad verbis loc. cit. ubi, nec notar. Scholastica ibidem, per directè intendere damnum alterius, intelligit fraude, & dolo impedire eum à beneficio sine alia fine; indirectè vero, quando primò intendit suum commodium, sed cum hoc etiam fraude alterum impedit.

34 Hanc difficultatem breviter refutavit Amicus disp. 35. sec. 2. quod quotiescumque cum danno dato aliquis etiam mescetur contemptus, irreverentia, & vexatio animi, vel corporis, compensanda est quoque præter danno talis iniuria etiam ante Judicis condemnationem, nisi illa gratis ab offendo remittatur, etiam in omni confacienda sit compensatione etiam quæ Judicis sententiam, in quo proximus fuit Iesus. Si autem cum danno illato nullus contenus, irreverentia, aut animi, vel corporis afflictio intervent, nec irrogata fuit, ad nihil dannificans tenetur præter illati danni compensationem; si tamen quis aliquis pecuniam negotians aliquam partem sibi usurpet inficio dominum, fatus est si cum domino restituat etiam ipso inficio, quia in tali usurpatione nullum contemptum, nullum irreverentiam, & nullum animi, aut corporis vexationem domino irrogavit. Ex qua doctrina facile ex rationibus dubitandi pro ultra parte adductis, nam ratio dubitandi pro parte affirmativa probat solum tunc præter danno illato compensationem, aliam quoque requiri ante Judicis sententiam, quia præter danno illatum supponit etiam iniuria aliquam fusile dannificatio latam, quando autem nulla irrogat iniuria, nulla præter danni restituendum facienda est compensatione. Ratio autem adducta pro parte negante non urget, quanvis enim per iniuriam danno illato connexus nihil dematur, vel minatur de bonis fortuna corporis, vel famæ, demitur saltus, aut minatur de bono honoris, & reverentie alteri debitis; id est autem Confessarii in hunc modum iniurias compensandas potestes regulariter obligare non solent, quia iniuria danno illato connexa, quando sunt leves, plerunque à dannificatis parvipenduntur, & moraliter ab offensis condonari censerunt, per solam illaci danni compensationem; unde Confessarii in his casibus danno illato penitentes interrogerent debent, an danno fuerit illatum cum iniuria, & contemptu dannificati, & an iniuria gravis fuerit, vel levius, ut sciant ad qualam obligationem eos in conscientia obligare debeant.

ARTICULUS SECUNDUS.

An impedire aliquam à confectione alicuius boni tenetur ad restituendum.

35 **S**ensus questionis est, an ad restituendum tenetur ille, qui alterum procurantem officium, vel aliud bonum impedit, ne illud confeatur. Duplice autem potest aliquis impediti, ne aliquod bonum ab ipso procurantem confeatur primo ne confeatur id, ad quod habet ius, & quod ei ex iustitia debetur, sed solum ex liberalitate, & beneficiorum aliorum: Ritus duplice potest aliquis alterum impedit ab aliquo bono confequentio, uno modo solis precibus, & suasionibus, ut suadendo cum, ad quem sit conferre beneficium, ne illud huic confeatur modo, dolo meo, fraudibus, & per injuriam aliquam efficiens, ne illi tale bonum confeatur. Hoc prænuntiato convenienti DD. si res non erat debita ex iustitia, sed confeunda ex libera voluntate collatoris, si quis impedit alterum à confectione talis boni sine vi, & fraude, ac deceptione collatoris, & sit ex intentione proprii commodi, vel alterius amici,

& non ex animo nocendi illi, qui impeditur, nullam esse obligationem restituendi: ut si quis fecerit aliquem velle legatum alteri relinquere, & precibus illi obtineat, ut testamentum mutet, & potius sibi illud relinquat, nulla hinc insurget restituendi obligatio, quia id sit sine illa fraude, vel dolo, & absque illa iniurialia.

36 Quare, An præter damni datu aliquam etiam compensatio pro iniuria illata sit facienda ante Judicis condemnationem in quovis enim danno scienter illata hec duo regulariter intervenire solent, scilicet, dammum ipsum in bonis corporis, vel fortune proximo illatum, & iniuria aliqua; qui certè proximo, cui dammum infertur, & de hac iniuria moyetur difficultas, ut per media iniuria, quæ sit Reipublica, cuius leges violantur, certum est non teneri ponamus etiam subire ante Judicis sententiam. Ratio dubitandi pro parte negativa est praxis quotidiana, qua constat nullum Confessarium quantumvis docum, ac timorare contingit ad huicmodi compensationem penitentes obligare, sed satis esse putant, si eos obligant ad refarcendum dammum, quod iniusta actione illatum est, quoniam per iniuriam talis danno connexam minudatur, aut minuitur de bonis dannificatis.

37 Hanc difficultatem breviter refutavit Amicus disp. 35. sec. 2. quod quotiescumque cum danno dato aliquis etiam mescetur contemptus, irreverentia, & vexatio animi, vel corporis, compensanda est quoque præter danno talis iniuria etiam ante Judicis condemnationem, nisi illa gratis ab offendo remittatur, etiam in omni confacienda sit compensatione etiam quæ Judicis sententiam, in quo proximus fuit Iesus. Si autem cum danno illato nullus contenus, irreverentia, aut animi, vel corporis afflictio intervent, nec irrogata fuit, ad nihil dannificans tenetur illati danni compensationem; si tamen quis aliquis pecuniam negotians aliquam partem sibi usurpet inficio dominum, fatus est si cum domino restituat etiam ipso inficio, quia in tali usurpatione nullum contemptum, nullum irreverentiam, & nullum animi, aut corporis vexationem domino irrogavit.

Ex qua doctrina facile ex rationibus dubitandi pro ultra parte adductis, nam ratio dubitandi pro parte affirmativa probat solum tunc præter danno illato compensationem, aliam quoque requiri ante Judicis sententiam, quia præter danno illatum supponit etiam iniuria aliquam fusile dannificatio latam, quando autem nulla irrogat iniuria, nulla præter danni restituendum facienda est compensatione. Ratio autem adducta pro parte negante non urget, quanvis enim per iniuriam danno illato connexus nihil dematur, vel minatur de bonis fortuna corporis, vel famæ, demitur saltus, aut minatur de bono honoris, & reverentie alteri debitis; id est autem Confessarii in hunc modum iniurias compensandas potestes regulariter obligare non solent, quia iniuria danno illato connexa, quando sunt leves, plerunque à dannificatis parvipenduntur, & moraliter ab offensis condonari censerunt, per solam illaci danni compensationem; unde Confessarii in his casibus danno illato penitentes interrogerent debent, an danno fuerit illatum cum iniuria, & contemptu dannificati, & an iniuria gravis fuerit, vel levius, ut sciant ad qualam obligationem eos in conscientia obligare debeant.

Quæstio II. Articulus II.

183

tem alium à confectione alicuius boni solo odio, & vindicta rectè proximum in ius bonis lacerare, aliquando voluntas directa nocendi facit eile contraria iustitiam id, quo ex alio fine licite velle posset etiam præviso periculo nocendi proximo; & ratio est, quia ad injuriam, & obligationem restituendi requiritur, quod ejus nocendum à te procedat ut causa; ad rationem autem caue influentis multum referit intentio, qua aliquid sit determinate ad tales effectum, vel non ad hunc finem, sed ad alium dicitur; eandem enim tentationem ponit Deus, & demon, & tamen hic dicitur causa nostri peccati inde sequentis, quia ad hunc finem Daemon tentationem immisit. Deus autem non dicitur causa nostra ruina, quia tentationem non immisit ad hunc finem, sed ad nostram victoriam, & meritum. Ita dicitur Cardin. de Lugo loc. cit.

38 Ex dictis sequitur impeditio per vim, vel fraudem, ne alter officium, vel beneficium conquequeretur, quo dignus erat, tenuerat ad restituendum, quanti iudicio prudenter & pessili volebat; addunt aliqui sibi id fecerit pretextu, conferatur dignior. Ratio est, quia dignus jus habet procurandi, & obtinendi beneficium illud eo ipso, quod est dignus ergo si vi, ac fraude a confectione illius impeditur, leditur tale jus, & ledens ad restituendum tenuerat. Nequa ad restituendum existatur, eo quod illum impeditur, ius sive in re, sive in spe ad beneficium confeandum, qui enim ex fraude, & dolo delit caufam danno, illud refarcire tenuerat, intelligendo fraudem in re ipsam factum per minus, vel alia media equivalentia, quibus alter iniuste à beneficio excluditur, imo Faber ait non tandem Scotum in hoc sensu locutus esse, sed etiam omnes alios Doctores pro prima opinione adductos.

39 Ad verò abolute loquendo sola intentio per media alias licita obligationem inducere possit in aliquo casu pro utraque parte disputat. Hic quis dist. 15. q. 1. in fine in suo Commentario, & affirmantem esse probabilitatem ostendit, quia in multis casibus sola intentio prava totum opus inficit, quod alias licitum esset, si alter intentionis subficeret, quod pluribus ostendit exemplis, v. g. mulier pragmatis medicinam fumans in infirmitate periculi, in qua, & ipsa, & partus alias occubenter, si ex sola causa, & mortis fuz salutis medicinam fumans, non est homicida, sed utique si necem prolis direxèt intendat, & humilius medicus sic intendens, quando mors prolis est certa. Item in bello iusto exhortantes ad defensionem iustitiae, ut Sacerdotes, si occisionem hominum invadentium non intendant, non sunt homicide, etiam si defensio illa sine aliis occidit, & irregulariter in homicidio incurrit. Similiter qui dat munera Episcopo intuitu recipiendi etiam sibi munera, & acceptio beneficium tenetur restituere; si autem titulo donationis, non tenetur restituere beneficium, quia fructus eiusdem. Tandem si quis det alteri suum equum intentione tantum accommodations, tenetur ille equum restituere, si intentione donationis, non tenetur, & tamen datio in ratione actionis, & acceptio non variantur, nisi ut subsum intentioni, & consentiuat voluntatum; in omnibus causis actiones, & media sunt easdem, & variatio speciei juxta naturam intentionis, & obligacionis restituendum inducit, quod intentione iniusta applicatur.

40 Ex qua doctrina sic arguit Hic quis a priori, intentio, fiat efficax, alia media non existit, quam que sunt sufficiencia, & re ipsa finem inducunt, & effectum intentum erigunt; etiam ut exequatur intentio iniusta, quia talis, nihil aliud requirit, quam ut media, & coram electio ex ea tantum procedat, & effectum actuant, & si toto actio est iniusta, sed per hanc actionem alius in re ipsa sua priuare iniusta, alias actio non est iniusta; ergo sufficit talis actio, ut medium privandi alius iure suo a tali intentione procedens, & ut in re ipsa, tanquam vera causa privari, ut fundat obligacionem restituendum. Dices in tali causa fraudem non inferri, quia non adhibetur fraus, sed alius uitiori jure suo. Contra replicat Hic quis, illa actio ut sit per modum executionis iniusta intentione non est alius proprii juris, sed executio, & exercitium dolos intentionis defraudandi alium jure suo, quia ulti proprii juris debet esse intentione, quia concordat iustitia, & tunc fundato juris proprii; ergo si ex intentione iniusta per medium efficax inficit quis alteri danno non uitiori jure suo, quia nullum ius habet in fraudem alterius, sed exequitur fraudem conceptam in danno illius. Et hoc etiam concedit Card. de Lugo disp. 9. de iniuriis in generali & disp. 18. de restituendum ex iniusto impedimento fect. s. ubi proinde ait hanc regulam esse statuendam, ut quando posles absque iniustitia velle directe illud documentum inferre, tunc intentio ei nocendi, & affectus odii non transferat illud peccatum in speciem iniustitiae, nec obligationem restituendi afferat; Quando verò properius ius, quod proximus ad-

mittit, & tamen rursus difficultas, An impeditio magis dignum à confectione alicuius officii, vel beneficii, ut deinde minus digno, tenetur ad restituendum magis digno; difficultas intelligitur, si impedit actione iusta, non iniusta v. g. precibus & fuationibus, quia de actione in iusta loquendo, id est, dolo, & fraude convenient omnes teneri ad restituendum. Prima opinio affirmit, cuis fundamentum est, quia officia, & beneficia publica secundum iustitiam distributivam sunt dispensanda, secundum quam dignior minus digno præferendus est; qui ergo digniori impedit, & est causa, ut deinde minus digno, contra iustitiam distributivam peccat, quia leditur ius ei competens ex iustitia distributiva, eo quia est digniori pro qua sententia citantur Paludanus, Caietanus, & alii. Secunda opinio negat ex fundamento opposito, quia beneficia Ecclesiastica non sunt bona, quia per solam iustitiam distributivam dispensari debent, sicut bona Republica communia, quia civibus distribuuntur in primum pro meritis, & bonitate ipsorum, sed sunt iustitia ut stipendia pro laboribus ministrorum Ecclesie, ut colligitur ex illis Christi verbis dignus & operarius mercede sua, quod etiam ex eo suadetur, quia hac ratione iustitia sunt decime ab Ecclesia. Ex quo deducitur in hac beneficiorum distributio ne solum iustitiam commutativam intercedere, & consequenter si beneficia deuterum dignior, non fit contra iustitiam commutativam, quia licet alius sit dignior, tamen ille quoque pro illo suo labore est dignus; & exemplum dari solet in artificialibus, si quis enim eligit v. g. Architectum aptum ad domum sibi edificandam aptiori prætermis, qui proinde dignior erit, ut eligetur, non ob id tamen tenetur suum stipendum illi refuertere, quia sufficiens functus est officio suo. Ita Soto Nav. & alii, quibus subscrivit Faber disp. 10. cit. cap. 8. n. 176.

M. 4. 43 Relo.

estremat moralem matrem induxit id faciendo, ne suum de-
dictum proderet; & Ideo cum adulterio sit causa adulterii simili-
cum adulteria, non minus quam ipsa; est causa omnium effe-
ctuum ex adulterio sequentium, & consequenter etiam ipsius
suppositionis partus marito, tamquam legitimus; in modo ad hoc
magis consideratur adulterio, ut sit Card. de Lugo l. c. quia
cum ipse sit pater verus pueri, cum alere, & educare deberet,
& illius curam habere; quare eis ipso, quod filium suum in
alio domo habet apud alium putativum patrem, a quo videt
eis filio proprio haberet, & educari, est causa non minus,
quam mater, illius deceptionis.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quid, & quando sit restituendum ratione stupri.

luppositionis partis marito, tamquam legitimi; in modo ac hoc
magis concurrevit adulter, ut sit Card. de Lugo l. c. qua
cum ipse fit pater versus pueri, cum altere, & educare deberet,
& illius curam habere; quare eo ipso, quod filium suum in
aliena domo habet apud alium putativum patrem, a quo videt
pro filio proprio haberi, & educari, est causa non minus,
quam mater, illius deceptionis.

55 Nec etiam urgat alia ratio pro prima opinione adducta,
quod adulter credere non tenetur spuriis, illum esse filium
suum, nisi sit maxima certitudo, & evidentissima; hoc enim
omnino falsum est, nam tenetur adulter credere adulter, &
dicienti suam esse problem, si ad hoc credendum habeat motivum
ufficiis secundum prudentiam; neque opus est hanc certitudinem
eilem maximam, & evidentissimam, sed sufficit certitudine
humana, & moralis, ut si tempore, quo adulteria concepit, cer-
ters erat non habitare eum marito, quia erat absens; neque cum
alio, quia erat causa in aliquo loco sub custodia mulierum,
aut alteri, quam ipso, editus permiscebatur, vel alio consumi-
modo; tunc enim credere tenetur, & a restituitione danni illa-
ri non excusat, si autem sit dubius, Faber l. c. putat adhuc
restituitionem tenere, quia in dubiis tutior pars est eligenda,
probabilioris est, quod aut Pontius disp. 52, q. 7, n. 43, quo-
dlibut dubium est an proles sit legitimata, vel adulterina, potius cen-
sendum esse, quod sit legitimata, quia potius fa vendum est filio,
qui ex eo, quod sit natu a muliere maritata haber titulum ma-
gis certum, ut pro legitimo habeatur, quam dubia argumenta-
fundare possint, ut illegitimus existimet, quod etiam erat
adversus Navarrus, Lessius, Caspensis, & alli dicentes; quod si
subiicit adulter, an proles sit sua ad nihil tenetur, quia in dubio
legitima iuris judicatur, & favendum est potius in dubio ip-
si innocentie, & in dubio nemo restituuerit tenetur, melior enim
est conditio possidentis, & Card. de Lugo l. c. hanc dicit esse
comunem fententiam, nec distinguunt inter formam extensem
& internum, sed univeraliter abique una exceptione id asser-
unt, plures adducens Theologos, & Canonistas.

restitutere, dixi autem taliis diffiniamisse fine eius culpa continetur, quia si ipse flaturor virginem se a violatorum iniuste infamavit, & ob id patiar dannum, & majoris doce indicat, ut natus, quam si deflorata non esset, in talis calu hæc major dos est ab eo restituenda. Ita communiter precati DD. & aliis passim.
58 Quæres, an faltem in tali calu, quid feminæ contentis, teneat violans aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quo rur cura est. Affirmat AZOR, Nav. Corduba, & alii, quia videtur etiam illis injuriam irrogare, & grave dannum, cum ea de causa doteant augere cogantur, ut possint illam in æquè bonum matrimonium collucare, ac si non violata fuisset. Negant alii magis communiter, & probabiliter, & ratio à priori est, quia filia potest abque patris injuria nubere, & etiā male nubere ad libitum suum, quia filia non est postficio parvis, sed ipsa est dominia sui corporis, & liberum ejus habet uniusmvero abque suis injuria ad meliores nuptias ipsa impedimentum apponere potest, nisi deflorata, quia ex confessio hoc impedimentum apponit, non magis peccat contraria iustitia, quam ipsa filia. Ita SYLVEST. Sot. Mol. Delema, Liff. Val. Q. Card. de Lugo, & plures alii.
59 Secundum convenientiæ DOFLORES, quando per vim, fraudem, vel metum, vel falsas promises, vel preces minis mixtas feminæ violatur; tunc dannum inde sequuntur sive a violatore restituendum; hoc autem intelligunt de vi, fraude, & metu incassis iniuste, nam si per metum iuste inculpata virgo contentis, non tenetur flaturor ad restituitionem, v.g. si minuta est, quod eam accueilire voletabat apud patrem, vel iudicem de aliquo delicto commiso, quod alias facile, & juſe dicere potest, & ad hoc dannum evitandum ipsa contentis, nam sicut abque justitia potuit ei, quando licet præmium promittere, & exhibere ita quoque pro pretio promittere potuit ommissione licite a cœnationis. Ita TURRIANUS, Card. de Lugo, Pontius ex noctis, & plures alii. Restitutio autem hæc fieri debet ordinariæ loquendo vel eam in uxorem ducentio, si ipsa velitis, nec inde grava inconvenientia sequuntur, & vel dandato domum sufficiens, ultra patrimonium quod ipsa a parentibus habere debuerit, ut æquè bene nubere positis, ac si violata non esset; unde sufficit, ut augeat dolem, quam à se, vel parentibus habebet, quia non tenetur nisi ad restituitionem danni illat, quod restituire per augmentum donis, quod si virgo ita a pauper fit, ut nullatenus habet dolem.

beatam donem tenetur deflorator integrum dare, quia medianum posse maritum ducere, sed ponere ipsam, quantum potest in tam bono statu, quam fuit antea in ordine ad decendum maritum, aut ad ingredientiam religionem, si id potius vellat. Pro sola autem virginitate sublata nulla obligat restituenda;

cum sit incomparabilis, atque adeo non sit pretio estimabilis, unde si virgo secreto est violata, nec stuprum impeditivit, quin sequitur bene subaret, ad nihil tenetur stuprator, ante Iudicis testamentum, quia restituiri fit tantum ratione damni illati, ex hoc autem stupro clam facto nullum damnum in re ipsa foemine fecerit et, cum sequitur bene susperferit, ut supponimus, nec vir eius violationem deprehendere. Ita Navarrus, Lefthus, Valsquez, Benacera, Cafuenus, Pontius, & alii.

Benacina, Capensis, Pontius, & alii.
60 Quarescas quando fluprator ad restituitione tenetur, quia per vim, & metum confusum obtinuit, ab his obligatio-
ne liberetur condonante solùm puerla deforata. Negant Cor-
duba, & ali supra citati dicentes debere restituiri parentibus, quia filia, dum est sub patris potestate, non potest de rebus suis
libere, nec valde disponere absque patris consenseruero nō pos-
test se sola condonare ius quod haber ad illam compensationem;
salem quando compensatio fieri debet in pecunia ad aug-
mentum dote. Affirmat Cardin. de Lugo cit. dif. 12. secf. 1.
cum Lessio, Vazquez, & alii, & ratio est, quia sicut filia ana-
tecedenter ad dannum portuit cedere iuri suo abzate patris in-
iuria, ut supradictum est, si etiam damno accepto potest cede-
re iuri, quod habet ad eius compensationem, & licet filia alia
debita pecuniaria sine patris consenseruando nō posse-
tent tam idem condonare, quia hoc per se, & immediate non
est debitum pecuniarium, verum tanDEM, quod tali condona-
tionis non obstante, patri adhuc & tutori puerelle potest compe-
teret actio contra deforatorum in iudicio pro iniuria filia allata
ex l. 1. s. f. sive autem per se ipsum ita tamen, ut ante condemnatio-
nem fluprator nihil tencatur patri restituire in foro confric-
tione.

Nec tandem refert, quod haec inequalitas Virginis nota indi-
cunt sufficiens factum, & argumentum dolj, & frandis in vitro nobilis,
ac propinque latenter in tali cui non tenetur iuris promisso-
rem ad promissionem implendam. Non refert, inquam, quia
illa disparitas non est sufficiens inditium, ut mulier fictionem
cognoscatur, nam sapientiam etiam nobilis, & divites cum mulieribus
plebeis, & pauperibus contrahere solent, unde etiam Virgo illa
credere potuit, & sperare fecum fieri, quod cum alius fuz con-
ditionis non feme factum est, ergo nisi aliumdote confer factio-
nem obligatio can dicendum in uxorem, nec satisfaci-
dotem constitutio, nisi ipsa complacat, & remittat, & hęc est
communior, & probabilius opinio, ut l.c. ostendimus, quam
ex nostris sequitur etiam Pontius l.c.

62 Quaque disputatur Doctoris: An qui votum simplex ca-
stifatis, vel religionis emisit, & postea Virginem deforavar-
unt fide datu matrimoniū tenentur illam duere. Prima opinio
negat, & ratio est, quia per votum prius Deus acquisivit ius,
quod nequit yovens proprias autoritate tollere, majorem eum
altero obligationem contrahendo, aut fulcipientem statim votu
contrario. Ita Vitaldus, Navarrus, Rodriguez, Layman,
Hurtadus, Diana, & alii. Secunda opinio affirmat, & ra-

61 Quares rursus, an qui Virginis viam intulit, & nulla precedente condonatione mortua est, antequam nubetur; penatur hereditibus restituere. Afirmat Calpenis cum aliis disp. 4. scf. L. quia incredibile est, quod ego debem aliquid ex iustitia commutativa, & non tenet restituere hereditibus mei creditoris, quando ipse mortuus est, quia iura realia non extinguuntur, sed transfeunt ad heredes. Negas Vasquez cum aliis supracitatis consequenter ad dicta, & ratio est quia obligatio illa erat personalis, id est, debitum relipiens tantum virginem, & non heredes; quare ea mortua moritur etiam debitus; quod tanto magis verificatur, si pueram cognovit, quia virgo putabatur, & et vera non erat, vel si virgo erat, fama eius non era nisi in his enim casibus violator nihil ei restituere tenetur, etiamvis viseret, quia in his casibus nullum fecutum est damnum, siquid adhuc post violationem aquae bene nubere potest; ita antea ut notat Pontius l.c.

ti prioris quam faciliter imprimatur interveniente causa adeo rationabilis; & ergo tenuerit ad adhibendum tale medium, ut ad eum illatum reficiatur, si altera compensari non potest, cum faciliter posit viri dispensationem, vel commutationem obtineat.

monum fibi sicutē promitti, & ratio est, quia in tali caſu non
decepta in copulam conſentit, & ſpectu matrimonii, quia
ſatis agnoscit fibi ſicutē promitti, fed ex mera ſua voluntate; deo-
que huius promiſorū eam ducere non tenet, nec ratione con-
tractus initit, qui nullus eſt, nec ratione danni illati, qui vo-
lenti, & ſcienti nella ſit injuria, e contrario verò ſi foimina dece-
pta, & cetera fibe promiſionis matrimonii, quia ſufficienter agno-
ſcere non potuit dum ſubfelle promiſione, conſentit in copu-
lam, conuenient pariter Doctores factum promiſorū, qui
eam deforavit, teneri aut ad eam ducentum, aut ſatisfacien-
dum deforationis danno. Et autem Difficultas, an tencatur
in tali caſu determinate ad eam ducentum in uxorem, vel ſu-
fficienter faſi faciat conſtituendo eiotem ſufficientem ad ſup-
plendum dannum deforationis, in qua diſcultate tres ſolent
referri opinions. Aliqui enim dicunt ſatisfacere dotando eam.
Alii dixerunt teneri ex fidelitate ad eam ducentam in uxorem,
etiamq[ue] multo nobilioſer eſſet, quāmilla, ex iuſtitia verò ad id
non teneri, ſed ſatisfacere ſi dannum deforationis pecunia
compensaverit, aut conſtituione dotis ſufficientis. Alii tan-
dem dicunt teneri etiam ex iuſtitia ad eam in uxorem ducen-
dam, quam opinionem, ut communione, & probabilito-
remplexi funus lib. 4. fent. difp. 7. de Matrimonio q. 9. art. 3.
num. 234. & ratio est, quia in omni contractu, ubi alia ex par-
te ſua acceperat, & implevit, tenetur & alter implere, etiam
ſicutē contraxerit, quia ex iuſtitia genebatur vere contrahere,
aliquo omnia humana commercia fraudibus patrēt, cum
ergo hi ſic contractus onerous in, quo ſinguli contrahentes ad
aliquid ſe obligant, tenebatur ex iuſtitia promiſionis matrimonii
habent verum animum ſe obligandi, ne alterum dece-
ret. Et hoc etiam afferendum eſt ibi diximus, quamvis ſpon-
fores difficiunt ſint conditionis in nobilitate, & dignitate, & hog
intelligendū eſt, non ſolum quando mulier talis inequali-

potest alia via satisficeri, nisi deforstratum ducendo, erit obligatio eam ducendi, & tunc votum non obligabit quoad redditioinem debiti coniugalis, etiam quoad petitionem obligeat, & quoad alios adhuc obrenta verò voti dispensatione, tunc votum penitus evanescit rā quoad redditioinem debiti coniugalis, quā quoad petitionem, & ceteros adū.

65 Quin tandem convenient DD. esse aliquos casus, in quibus promittit non tenetur puerum corruptum ducere; primo, si ipsa confia fuisse prædicti voti, qui tunc ipsa mala sit de contraria. Secundo, quando secunda virum decepti dicente se esse virginem, cum non est, tunc enim omnes concedunt non esse obligationem eam ducendi; etiam si non fide, sed vere promissum fuisse matrimonium. Tertiò si ex matrimonio grave damnum, aut scandalum sequeretur. Quartò si ipse iam faceris iniurias est, aut cum alia matrimonio copulatus, tunc enim in his causis solù curare tenetur ut regū comodè nutrit, modo iam declarando dico scilicet donec sufficiunt, vel alter. Quinto si puella sit corrupta cum alio postea fuit forniciata, nam eo etiam si ferri promisisti, scilicet obligatio eam ducendi, & non solù non tenetur eam ducere, sed neque etiam ad eam dotandam, & ratio est, quia si fide matrimonio promisisti, tunc ratione fictionis fidem ad illam dotandum tenebatur, si ergo ab fornicatione sequentem ab hebreo liberatur, ad nihil aliud tenetur; si vero etiam ferri promisisti, nec etiam aliud ei dare tenetur, nisi aliud conventione est inter eos, quia promissum fuit tantum ducendi illam in oxorem, ut suppono. Sexto tandem, si puella deforstrata nihil danni passit, cum non obstante violatione jam sit regū commode cuiuslibet collatora, nihil ei stuprorum restituere tenetur; non ratione violationis, cum sit pretio inadmissibilis, nec ratione danni illati, cum nullum damnum fuerit illatum, ut dictum est supra n. 59, in fine, Ita communiter discurrunt DD. suprac.

QUESTIO QUARTA.

De Restitutione ex turpi lucro, & ludo proveniente;

66 Q Uamvis ex dictis superius disp. 4. de Contractis, v. i. art. i. n. 9. alignando conditores ad valorem contractus requiritas ex parte finis, facile deduci possit, quid sit dicendum in praesenti de Restitutione acquisitionum ob turpem causam; quia tamen hoc quoque est unum speciale caput, unde communiter DD. censent oriri obligationem restitutions, magis ad particularia descendendo, nunc declarandum est, an ex exceptione ob turpem causam oriatur semper obligatio restituendi, & quomodo, & tamen potest de ludo explicabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

An acceptio ex turpem causam sine restituenda.

67 S Ensis quasfit est, utrum lucrum acceptum pro perpe- trando peccato commissionis, vel omnibus, aut cuiuscunquam modi sit, restitui debet, ubi supponendum est ex dictis loco citato lucrum, quod provenit ex malo ratione circumstantie tantum adiuncta ex communione DD. sententia non esse restituendum, ut v. g. ex venditione in loco facta, vel facta excommunicate publico, & notorio, vel alia privata circumstantia extrinseca adiuncta, nam his, & similibus, causibus, quamvis peccatum ad ratione circumstantie, tamen lucrum in se consideratum est iustum, & idem non est restituendum; quia si igitur est de lucro accepto ex objecto in turpi, & peccato minimo, ut cum sive, vel afflitione de ferto contrahis, vel afflitione patrando, sive homicidio, mani in tali causa furtum, afflitionem, vel homicidium est finis intrinsecus, & materia ipsa contractus, & luctu. Ita quod ex doctrina ibi tradita iuxta communione, & probabiliori sententiam quasfit præfensi ita resolvendum est.

68 Primiò dicendum est, pro opere illico patrando, seu per turpem causam nihil dari, vel accipi posse ante factum, & operis impletionem, quod si acceptum est, restitui debet. Ratio est, quia actus dandi, & accipiendo pretium pro opere illico, antequam illud subsequatur, participat malitiam operis, pro quo pretium datur, vel accipitur, qui enim dat pretium, illud dat velut medium ad malum finem consequendum, scilicet, opus illicitum; ergo quilibet abstineat tenetur à solvendo, vel accipiendo pretio pro opere illico patrando ante factum, & illius impletionem. Consequens est, quia actus dandi, vel accipiendo pretium, quod est medium ad opus illicitum pa-

trandum, antequam opus illud impletatur, est necessariò pecuniarum. Ex quo sequitur, quod si tale pretium ante factum fuerit, acceptu restitui debet, quia illi tenetur se retrahere à peccato, ad quod patrandum pretium acceptum est tamquam medium ad malum finem inducens. Ita Navarr. Medina, Lessius, Molina, Cajet, Turrianus, Covar. Azorius, Reginaldus, Amicus, Vazquez, Sanchez, Caspensis, & alii communiter, & in hoc Doctores omnes convenient. Et si solum difficile, an patrato opere illico, & quo patrandum initus erat contractus, vel promissio, tenetur promittens solvere pretium, & accipiens non tenetur ad restitutions. Aliqui enim, ut Navarr. Medina, & alii affirmant ad restitutions teneri, quorum fundamentum est, quia operatio, quae nulla pretio est digna, ac proinde nec vendibili, non potest esse ratio justa aliquid retinendi tamquam pretium illius, sed operatio, quae est peccatum, nulla pretio digna est, sed potius digna supplicio; ergo non potest esse ratio justa retinendi pretium pro illa acceptum Corduba vero, Sorus, & alii idem afferunt de pretio accepto pro opere illico patrato contrà iustitiam, ut si Judex pecuniam accepit pro ferenda sententia iusta, taliis pro testimonio falso dicendo, non autem si sit contra alias virtutes, quorum ratio est, quoniam ex injuria nullum jus oriri potest; igitur ex peccato injuria nullum jus potest qui accipere, atque idem ad restitutions tenetur pretio pro tali peccato accepti etiam post factum, & operis impletionem. Sed pro hujus difficultatis resolutione.

69 Secundò dicendum est, patrato opere illico, de quo patrando initus erat contractus, vel promissio, tenueris promissum solvere pretium, & accipientem non teneri ad restitutions, sive late opus fit contra iustitiam, sive contra alias virtutes, & hoc speclate iure naturæ, & in foro conscientiae. Ita communiter, & probabilior sententia, cujus fundamentum est, ut diximus loc. cit. quia quilibet opus pravum, etiam si qua malum, & offensa Dei non sit pretio aliquo estimabile, tamen quia iuste, & delectabile est, aliquo pretio dignum est ex hac parte, & ratione illius vendi potest, & ex tali utilitate, vel delectatione contrahentes moveri possunt ad contrahendum, que ratio in quolibet genere peccati eadem vim habet, & idem confidat qualitate operis, in quolibet peccato potest esse pretium, quod sine injuria retinetur posse ex ea parte, quae utile est, ac delectabile, malitia enim moralis, quam habet opus malum, & offensa Dei non sit pretio aliquo estimabile, tamen quia iuste, & delectabile est, aliquo pretio dignum est ex hac parte, & ratione illius vendi potest, & ex tali utilitate, vel delectatione contrahentes moveri possunt ad contrahendum, que ratio in quolibet genere peccati eadem vim habet, & idem confidat qualitate operis, in quolibet peccato potest esse pretium, quod sine injuria retinetur posse ex ea parte, quae utile est, ac delectabile, malitia enim moralis, quam habet opus malum, & offensa Dei non sit pretio aliquo estimabile, tamen quia iuste, & delectabile est, aliquo pretio dignum est ex hac parte, & ratione illius vendi potest, & ex tali utilitate, vel delectatione contrahentes moveri possunt ad contrahendum.

Conferatur, quia hanc ratione l. 4. ff. de conditione ob turpem causam, pro opere meretrici conceditur actio contrà fornicarium ad iustam mercedem solvendam, & statuere datum meretrici ob turpem causam fornicationis valide accipi, nec jure repeti posse ergo si etiam dici potest de actibus contrà alias virtutes, etiam ut bene deffiret Faber disp. 50. c. 4. n. 116. si actus meretrici est vendibilis, vel locabilis, in quantum est actus delectabilis; ita actus peccatorum contrà alias virtutes sunt habent laborem, & industriam, & alias conditiones, quibus sunt vendibili, vel locabilis, & si licet hujusmodi actus sunt peccata, tamen in quantum aliquid pro illis accipi potest ratione predicti utilitatis, delectabilitatis, laboris, industriae & periculi, non sunt illiciti, nec prohibiti.

70 Denique ut arguit Card. de Lugo disp. 18. sect. 3. n. 59. si patrato opere illico, de quo patrando initus erat contractus, vel promissio, homicidio v. g. vel perjurio non teneretur promissum solvere pretium promissum, sequentur pariter, qui virginem deforstrat promissum conjugio, non teneri postea servare promissum, quod neque Adversarii concedunt, cum non alter promissum faciat, quam in pretium turpitudinis præterit, sicut ob sacilegium, vel homicidium præmititur pretium; ergo si deforstrator tenetur ex promissione dare, quod promisit; ita in homicidio, qui homicidiam indenmene servare promisit, & ei dare alimenta, si exultare cogetur, tenebitur servare, quod promisit, ne homicida remaneat sine remedio ad vitam, sicut tenetur ducere deforstratum, ne maneat sine honore. Concludendum igitur, est quod si pretium detur, & accipiat post factum, & operis impletionem, quod si acceptum est, restitui debet. Ratio est, quia actus dandi, & accipiendo pretium pro opere illico, antequam illud subsequatur, participat malitiam operis, pro quo pretium datur, vel accipitur, qui enim dat pretium, illud dat velut medium ad malum finem consequendum, scilicet, opus illicitum; ergo quilibet abstineat tenetur à solvendo, vel accipiendo pretio pro opere illico patrando ante factum, & illius impletionem. Consequens est, quia actus dandi, vel accipiendo pretium, quod est medium ad opus illicitum pa-

ob quam datur, quia quando operatio mala præcedit, actus sublequens dandi pretium non potest ordinari illam operationem malam, tamquam in finem, finis enim posterior est media in executione.

71 Ex qua doctrina occurritur fundamentum prioris sententiae, licet enim operatio mala, & prohibita nullus sit valoris in genere moris ratione malitiae, tamen in ratione entis, quia utilis, vel delectabilis, ac etiam ratione laboris, industrie, & periculi, quod sapere haber annexum, materia esse potest aliquid valetor, & potest esse prædictum universali loquendo, ac etiam secuto effectu, quando lex efficit accipientem dominii incapacem, ac adquirendum inhabilem, ut de Simoniano dictum est. Et in his casibus restitutio facienda est illi, à quo lucrum, vel aliquid aliud acceptum sit, in primo quidem casu, antequam fecerit sit effectus, nam qui dedit, non donavit, sed debet ob causam, nec intentione habuit privandis re data, nisi effectu secuto, & subfinita causa, propter quam dedit, atque idem tali causa non subfinita, restitutio facienda est illi, qui rem dedit, in secundo etiam, quando faciliter lex reddit accipientem dominii incapacem accepta ob turpem causam illi sunt restituta, à quo data fuerit, quia qui tradidit non transfuerit dominium in accipientem, cum sit dominii incapax, & ideo illi restituere tenetur, cum res proprio domino sit restituta, nisi aliter à iure decernatur in personam ipsius, sicut decernetur in casu beneficiorum simoniæ obtenti. Ita Molina, Lessius, Reginaldus, Bonacina, Sotus, Turrianus, Vazquez, & alii communiter contrà Medinan, & alios exiliimantes restitucionem in prædictis casibus esse faciendam panisperibus.

72 Respondetur negando consequentiam, nam promissio facienda aliquod prohibit, vel dandi aliquod pretium propter operis prædicti non approbadum peccatum, nec in illo complacendum, ita etiam est obligatio non solvendi, & non accipientis pretium pro peccato præterito. Denique quando accipitur pretium saltem ob peccatum contrà iustitiam, iuste accipitur, ut patet de justice proterenda iusta restitutio pretium accipiente, sed in iusta acceptio obligat ad restitutions accipiente, ergo quod ita accipitur, restitui debet.

73 Quartò Dicendum est, spectare iure positivo, & foro externo, pro solo opere meretrici concedi actionem contrà fornicarium ad iustam mercedem solvendam, pro reliquis vero operibus pravis probable esse nulli pretium, esse reddendum, sed restringi posse ab eo, in quo implato opere pravum reperitur; unde si apud promissorem reperitur, non tenetur reddere operantem, si apud operantem, non tenetur reddere promissori. Ita Jam statuimus disp. 4. cit. q. 1. art. 1. in fine cum Amico disp. 17. sect. 9, & pluribus aliis, & quod primam partem deducitur ex lib. 4. cit. de conditione ob turpem causam, ubi statuimus datum meretrici propter fornicationem validè accipi, nec nulli repeti posse, quia licet illa turpiter faciat, quod sit meretrix, non tam turpiter faciat, cum sit meretrix. Quo autem ad aliam partem colligunt ex L. Si ob turpem causam, ubi statuimus in hujusmodi causibus potiorem esse conditionem postelloris his verbis: Porro si danis, & accipientis turpi causa sit, posse ferre potest, quod etiam exprimitur habetur L. 2. Cod. eodem titulo illi verbis: Cum te propter turpem causam domum aduersari dedisse proficeris frustram res restituti tibi desideras, cum in pari causa posse ferre melius conditio habeatur. Quibus legum statutis etiam ratio faver, ut Amicus advertit loc. cit. quia leges in hujusmodi causibus actionem repetendi sollem ob turpem causam negant in personam peccati, atqui non minus peccat qui pro peccato pretium spondeat, quam qui pro pretio peccatum committit, cum alterum ad peccandum inducat; ergo non minus unus quam alter ei puniendum in pari autem casu turpitudinis potior est conditio postellentis, igitur qui implato opere pravum, quod fuit materia contractus, in postellente reperitur, alteri restituere non tenetur, spectare iure positivo, & foro externo.

75 Quintò est Difficultas. An pretium acceptum pro aliquo bono opere debito ex precepto, vel ne fiat aliquod malum prohibitum, sit necessariò restituendum, in qua difficultate omnes ferunt DD. convenient pretium acceptum pro opere debito ex iustitia, vel ne fiat peccatum contrà iustitiam, necessariò esse restituendum in foro conscientiae ante Judicis sententiam. Ratio est, quia qualitas violatur, quoties pro eo, quod ex iustitia debetur, aliquid amplius accipitur, quam non debetur; tamen etiam quia si pretium accipias pro eo, quod Petrus ex iustitia debes, vendis quod tuum non es, perinde enim est, si ac Petro remissum venderes; tamen tandem quia si Petrus debes mille, v. g. & accipias ab eo centum, ut folias debentur, non oblixi totum, quod debes, debebas enim ex iustitia facere, quod Petrus habebet mille sine ullo onere, quare totum illud non pretium reperiendi tollitur de eo, quod ex iustitia solvere debetas, ut bene dixerit Card. de Lugo loc. cit. diff. 18. section. 3. Tora igitur difficultas est de pretio accepto pro operibus debitis ex aliis virtutibus, v. g. an qui accipit, ut facias quod debet ex aliis præceptis facere, vel omitterat, quae ex aliis præceptis extra materiam iustitiae debetur omittere, restituere ea debet. Prima opinio valde communis regat, pretium pro talibus operibus acceptum v. g. pro iugio che restituendum, nisi forte operationes sint bona iustitia, quae sine finione vendi non possunt, quale est opus baptizandi, & ratio est, quia quando hujusmodi opera non debentur ex re-